

В.о. керівника Секретаріату
Конституційного Суду України

БІРЮК Л. І.

Шановна Ларисо Іванівно!

Конституційний Суд України відкрив конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

За частиною третьою статті 307 Кодексу „ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, скарги на відмову слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, визначених пунктом 91 частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру“.

У статті 309 Кодексу визначено ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, зокрема встановлено перелік ухвал слідчого судді (частина перша), а також, що „під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі пункту 91 частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній“ (частина друга).

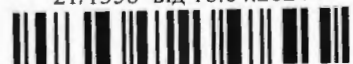
Відповідно до статті 59 Закону України „Про Конституційний Суд України“, з метою забезпечення повного і об’єктивного розгляду справи та ухвалення Конституційним Судом України обґрунтованого рішення прошу Вас дати доручення відповідним підрозділам Секретаріату Конституційного Суду України щодо підготовки науково-експертного висновку стосовно відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, беручи до уваги питання, порушені у конституційній скарзі.

Проху підготувати науково-експертний висновок до 27 травня 2024 року.

З повагою

суддя-доповідач

Олег ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

Судді
Конституційного Суду України
Олегу ПЕРВОМАЙСЬКОМУ

Шановний Олеже Олексійовичу!

У Правовому департаменті Секретаріату Конституційного Суду України за Вашим дорученням від 18 квітня 2024 року № 21/1358 підготовлено Висновок стосовно питань, порушених у конституційній скарзі Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України.

Додаток: Висновок на 30 арк. в 1 прим.

З повагою

керівник Секретаріату
Конституційного Суду України

Віктор БЕСЧАСТНИЙ

ВИСНОВОК

на конституційну скаргу Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України

I. Короткий зміст конституційної скарги

Гудиренко Сергій Володимирович звернувся до Конституційного Суду України із клопотанням¹ перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) статтю 169, частину третю статті 307, частини першу, другу статті 309, частину першу статті 392, частину четверту статті 399 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651–VI (далі – Кодекс)².

На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, оспорювані приписи Кодексу є такими, що не відповідають вимогам статей 3, 8, 9, 19, 22, 41, частин першої, другої статті 55, статті 64, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України.

Конституційний Суд України відкрив конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гудиренка С. В. щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу³.

Згідно з цими приписами Кодексу:

– „3. Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, скарги на відмову слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, визначених пунктом 9¹ частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру“ (частина третя статті 307);

– „1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про:

- 1) відмову у наданні дозволу на затримання;
- 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- 5¹) застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу;
- 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;

¹ Вх. № 18/409 від 22 грудня 2023 року.

² URL: <http://surl.li/navm> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

³ Див. пункт 1 резолютивної частини Ухвали Трьох колегій суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 21 лютого 2024 року № 37-3(II)/2024. Також зауважимо, що цією ж Ухвалою Конституційний Суд України *відмовив* у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Гудиренка С. В. *щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 169, частини першої статті 392, частини четвертої статті 399 Кодексу на підставі пункту 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“* – неприйнятність конституційної скарги (пункт 2 резолютивної частини).

7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;

8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;

9) арешт майна або відмову у ньому;

10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;

11) відсторонення від посади або відмову у ньому;

11¹) продовження відсторонення від посади;

12) відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування;

13) закриття кримінального провадження на підставі частини дев'ятої статті 284 цього Кодексу.

2. Під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі пункту 9¹ частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній“ (*частини перша, друга статті 309*).

Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів впливає таке.

Печерське управління поліції Головного управління Національної поліції у місті Києві (далі – Управління) здійснює досудове розслідування у кримінальному провадженні, що внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 42013100100000034 від 05 лютого 2013 року⁴.

На підставі ухвали слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 14 квітня 2015 року за адресою проживання Гудиренка С.В. проведено обшук, у результаті якого у нього виявлені та вилучені грошові кошти.

Слідчий Управління постановою від 13 травня 2015 року ці грошові кошти визнав речовими доказами та приєднав до матеріалів кримінальної справи. Прокурор Київської місцевої прокуратури постановою від 13 вересня 2019 року скасував постанову слідчого Управління. Проте, як стверджує Гудиренко С.В., грошові кошти, які йому належать, не повернули всупереч статтям 16, 169 Кодексу.

У зв'язку з цим Гудиренко С.В. звернувся до суду зі скаргою на бездіяльність уповноважених осіб Управління, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна під час обшуку у кримінальному провадженні.

⁴ Йдеться про досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками вчинення кримінального правопорушення, встановленого частиною п'ятою статті 191 „Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем“, частиною другою статті 366 „Службове підроблення“ Кримінального кодексу України (далі – КК України), відповідно до яких:

– „дії, передбачені частинами першою, другою, третьою або четвертою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою, – караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна“ (частина п'ята статті 191);

– „ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян“ (частина друга статті 366).

Слідчий суддя Печерського районного суду міста Києва ухвалою від 8 лютого 2023 року залишив скаргу Гудиренка С.В. без задоволення.

Київський апеляційний суд ухвалою від 6 липня 2023 року відмовив у відкритті провадження, оскільки апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку відповідно до вимог частини третьої статті 307, частини четвертої статті 309 Кодексу.

Гудиренко С.В. подав касаційну скаргу, в якій просив ухвали слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 8 лютого 2023 року та судді Київського апеляційного суду від 6 липня 2023 року скасувати, призначити новий розгляд у суді першої інстанції. Верховний Суд ухвалою від 22 серпня 2023 року відмовив у відкритті касаційного провадження, погодившись із рішенням суду апеляційної інстанції про те, що ухвала слідчого судді не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що внаслідок застосування судами оспорюваних приписів Кодексу *обмежено його право власності та право на судовий захист* „стосовно гарантій на апеляційний та касаційний перегляд ухвал слідчого судді, постановлених за вирішенням <...> скарги, як *власника майна*, права та законні інтереси якого безпідставно обмежуються під час досудового розслідування, на бездіяльність *слідчого/прокурора*, яка полягає у не поверненні <...> тимчасово вилученого в ході проведення *обшуку* майна у кримінальному провадженні і які окремо від вироку не оскаржуються“⁵.

II. Аналіз конституційної скарги

Аналіз відповідних приписів Конституції України, інших актів національного права, юридичних позицій Конституційного Суду України, міжнародних актів і документів міжнародних організацій, практики Європейського суду з прав людини в аспекті питань, порушених у конституційній скарзі, дає підстави для такого висновку.

1. Приписи Кодексу, що є предметом конституційного контролю, *встановлюють* загальне правило, за яким не підлягають оскарженню ухвали слідчого судді за результатами розгляду *скарги* на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування, та винятки з цього загального правила (частина третя статті 307), а також *визначають* ухвали слідчого судді, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування (частини перша, друга статті 309).

Перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора, на які можуть бути подані *скарги* під час досудового розслідування, унормовано частиною першою статті 303 Кодексу.

Суб'єкт права на конституційну скаргу оскаржував судовим порядком ухвалу слідчого судді за результатами розгляду скарги на *бездіяльність слідчого*,

⁵ Див. абзац шостий на стор. 8 конституційної скарги.

прокурора, яка полягає у неперенесенні тимчасово вилученого майна (грошових коштів) при проведенні обшуку у кримінальному провадженні⁶.

Зважаючи на це, предметом цього дослідження є приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу щодо оскарження апеляційним порядком ухвал слідчого судді за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неперенесенні тимчасово вилученого майна під час обшуку у кримінальному провадженні.

2. Конституція України проголошує, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (третє речення частини другої статті 3); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8); звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (друге речення частини третьої статті 8).

У розвиток цих засадничих приписів Конституція України, зокрема, закріплює право на судовий захист, покладаючи на суд завдання здійснювати захист прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 55) та гарантуючи кожному право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга статті 55); визначає основні засади судочинства (частина друга статті 129); уповноважує Верховну Раду України виключно законами визначати, зокрема, судоустрій, судочинство, організацію і діяльність органів досудового розслідування (пункт 3 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 92).

2.1. В аспекті реалізації конституційного права на судовий захист Конституційний Суд України зауважив, що «з принципу „верховенства права“ (правовладдя) та вимоги утвердження і забезпечення права особи на судовий захист, що його як загальне право визначено в частині першій статті 55 Конституції України, а в її частині другій виокремлено гарантоване право на оскарження до суду рішень, дій або бездіяльності органів публічної влади, їх посадових і службових осіб, впливає обов'язок держави в особі органу законодавчої влади запровадити юридичний механізм реалізації права особи на судовий захист <...>. Такий юридичний механізм має забезпечувати дієвість права особи на судовий захист, що виявляється в запровадженні законом процесуальних можливостей для реального захисту та поновлення порушених прав і свобод особи <...>»⁷.

Також Конституційний Суд України послідовно обстоює юридичну позицію, що „забезпечення права на судовий захист є однією з гарантій реалізації

⁶ Див. скаргу на бездіяльність слідчого, копія якої долучена до конституційної скарги.

Також зауважимо, що у конституційній скарзі Гудиренко С.В. зазначив, що оскаржував бездіяльність слідчого, прокурора (див. абзац шостий на стор. 8 конституційної скарги). Слідчий суддя в ухвалі за результатами розгляду скарги Гудиренка С.В. послався на бездіяльність „уповноважених осіб“ відповідного органу досудового розслідування (див. ухвалу слідчого судді від 08 лютого 2023 року, копія якої долучена до конституційної скарги).

⁷ Абзац третій підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023.

інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту, зокрема в спосіб відновлення в разі їх порушення. Тому є потреба в законодавчому вноормуванні, яке повною мірою забезпечувало б дієву та ефективну реалізацію права на судовий захист⁸.

Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) у Доповіді про правовладдя, ухваленій на її 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25-26 березня 2011 року [CDL-AD(2011)003rev], зазначила, що „доступ до правосуддя в особі незалежних і безсторонніх судів < ... >“ є одним зі складників правовладдя (§ 41); „кожному має бути надано можливість оспорити дії та рішення влади, що не відповідають правам або інтересам особи. Заборона такого оспорування є порушенням правовладдя“ (§ 53); „право на доступ до правосуддя“ є правом, що найочевидніше поєднано з правовладдям (§ 60)⁹.

Наведене вказує на те, що *приписи третього речення частини другої статті 3, частини першої статті 8, частин першої, другої статті 55 Конституції України зобов'язують державу запровадити на законодавчому рівні юридичний механізм реалізації права особи на судовий захист, який має забезпечувати дієву та ефективну реалізацію права на судовий захист, зокрема, процесуальні можливості для реального захисту та поновлення порушених прав і свобод особи.*

2.2. Сутнісний зміст права на судовий захист слід визначати з урахуванням конституційно установлених засад судочинства як гарантій, що забезпечують його ефективну реалізацію¹⁰.

Однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України), якою визначено обсяг судового захисту¹¹.

Конституційний Суд України наголосив, що „гарантуючи відповідно до частини першої статті 55 Основного Закону України право особи на судовий захист, Конституція України визначає основні засади судочинства, метою закріплення яких є, зокрема, забезпечення неупередженості здійснення правосуддя судом, відповідність винесеного рішення верховенству права, а також своєчасне, ефективне та справедливе поновлення особи в правах протягом розумних строків“¹²; „захист, утвердження та здійснення прав людини потребують передусім забезпечення реалізації права на судовий захист, а також дотримання основних засад судочинства <...>“¹³; „для реалізації

⁸ Абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024; абзац другий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2024 року № 5-р(II)/2024.

⁹ URL: <http://surl.li/ebkeq> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

¹⁰ Абзац четвертий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 21 липня 2021 року № 5-р(II)/2021; абзац другий підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023.

¹¹ Див. підпункт 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020.

¹² Абзац восьмий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019; абзац четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2023 року № 4-р(II)/2023.

¹³ Абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 19 квітня 2023 року № 4-р(II)/2023.

конституційного права на судовий захист, що є гарантією захисту, утвердження та здійснення інших конституційних прав і свобод, *потрібно на законодавчому рівні визначити належні й дієві національні юридичні механізми здійснення судочинства <...>, які засновані на основних засадах судочинства й здатні забезпечити судовий захист, поновлення порушених прав і свобод кожної особи*¹⁴.

В аспекті *права на апеляційний перегляд справи*, визначене пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України, Конституційний Суд України, зокрема, зазначив, що таке право є *„гарантованим правом на перегляд у суді апеляційної інстанції справи, розглянутої судом першої інстанції по суті; водночас зазначений конституційний припис не позбавляє законодавця повноваження передбачити можливість апеляційного оскарження будь-якого рішення, що його ухвалює суд під час розгляду справи, але не вирішує її по суті, або встановити обмеження чи заборону на оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті“*; *„встановлені обмеження або заборона на оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті, не можуть бути свавільними, а мають застосовуватися з легітимною метою, бути домірними (пропорційними) та обґрунтованими, не повинні порушувати сутність конституційного права особи на судовий захист*¹⁵; *„законодавчо визначений механізм реалізації права на судовий захист, що включає в себе, зокрема, право на апеляційний перегляд справи, є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя*¹⁶.

Конституційний Суд України також акцентував, що *„хоча обсяг розсуду законодавця при встановленні системи судоустрою, процедури оскарження, підстав для скасування або зміни судових рішень судами вищих інстанцій, повноважень судів вищих інстанцій є широким, законодавець повинен, здійснюючи відповідне регулювання, виходити з конституційних принципів і цінностей та відповідних міжнародних зобов'язань України, зокрема щодо ефективного судового захисту прав і свобод людини і громадянина*¹⁷.

Отже, *гарантоване Конституцією України право на апеляційний перегляд справи, що охоплює право на перегляд у суді апеляційної інстанції справи, розглянутої судом першої інстанції по суті, не позбавляє законодавця на власний розсуд обмежити або заборонити оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті, за умови,*

¹⁴ Абзац п'ятий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2023 року № 4-р(II)/2023.

¹⁵ Абзаци восьмий, десятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020; абзац четвертий підпункту 4.3.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023.

¹⁶ Абзац сімнадцятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019; підпункт 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023.

¹⁷ Друге речення абзацу п'ятого підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020. Див. також абзац третій підпункту 7.1 пункту 7 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 листопада 2023 року № 10-р(II)/2023.

якщо такі обмеження або заборона не є свавільними, застосовані з легітимною метою, є домірними (пропорційними) та обґрунтованими, не порушують сутність конституційного права особи на судовий захист.

2.3. Сутнісний зміст права на судовий захист слід визначати з урахуванням змісту *права на справедливий суд*, визначеного у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) та витлумаченого Європейським судом із прав людини¹⁸.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини у статті 6 Конвенції, якою передбачено право на справедливий суд, *не встановлено* вимоги до держав-учасниць засновувати апеляційні або касаційні суди; там, де такі суди існують, гарантії, що містяться у вказаній статті, *повинні відповідати* також і забезпеченню *ефективного* доступу до цих судів [рішення у справах „Delcourt v. Belgium“ від 17 січня 1970 року (заява № 2689/65), § 25; „Hoffmann v. Germany“ від 11 жовтня 2001 року (заява № 34045/96), § 65]¹⁹.

Стосовно кримінальних справ Європейський суд із прав людини, зокрема, обстоює позицію щодо застосування вимог статті 6 Конвенції до такої стадії як *досудове провадження*. У справі „Шабельник проти України“ від 19 лютого 2009 року (заява № 16404/03) Суд зазначив, що «хоча основна мета статті 6 стосовно розгляду кримінальних справ полягає в забезпеченні справедливого судового розгляду „судом“, компетентним встановити обґрунтованість „будь-якого кримінального обвинувачення“, це не означає, що ця стаття не стосується досудового провадження. Таким чином, вимоги статті 6 (зокрема пункту 3) можуть також бути застосовними ще до того, як справу направлено на розгляд суду, якщо – і тією мірою, якою – недотримання таких вимог на самому початку *може серйозно позначитися на справедливості судового розгляду* (див. рішення у справі „Імбріюша проти Швейцарії“ (Imbrioscia v. Switzerland), від 24 листопада 1993 року, § 36). Спосіб застосування пункту 1 і пункту 3(с) статті 6 на етапі досудового слідства *залежить* від особливостей відповідного провадження та обставин конкретної справи. Момент, з якого стаття 6 застосовується в „кримінальних“ справах, також залежить від обставин самої справи, оскільки провідне місце, яке займає в демократичному суспільстві право на справедливий судовий розгляд, спонукає Суд віддавати перевагу „матеріально-правовій“, а не „формальній“ концепції „обвинувачення у значенні пункту 1 статті 6. Суд змушений за зовнішніми ознаками роздивитися і розслідувати реальну ситуацію з процедурою, про яку йдеться (див. рішення у справі „Девір проти Бельгії“ (Deweir v. Belgium) від 27 лютого 1980 року, § 44) (§ 52)²⁰.

Європейський суд із прав людини також зазначив, що *право на суд*, гарантоване статтею 6 Конвенції, *не є абсолютним*; обмеження права,

¹⁸ Абзац восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 21 липня 2021 року № 5-р(II)/2021; абзац другий підпункту 2.2.1 підпункту 2.2. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 6 квітня 2022 року № 2-р(II)/2022; абзац перший підпункту 4.3.3 підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023.

¹⁹ URL: <http://surl.li/ttcsc>; <http://surl.li/ttcwh> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

²⁰ URL: <http://surl.li/tvfnk> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

гарантованого статтею 6 Конвенції, не буде сумісним із пунктом 1 цієї статті, якщо воно не має правомірної мети та якщо немає розумної домірності між застосовними засобами та метою, що її прагнуть досягти [рішення у справі *Ashingdane v. the United Kingdom* від 28 травня 1985 року (заява № 8225/78), § 57]²¹; домірність полягає в дотриманні *справедливого балансу* між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту основоположних прав людини [рішення у справі *Scordino v. Italy* (№ 1) від 29 березня 2006 року (заява № 36813/97), § 93]²²; „право на суд, одним з аспектів якого є право на доступ до суду, *не є абсолютним*, воно за своїм змістом може підлягати обмеженням, <...> однак такі обмеження *не можуть* обмежувати реалізацію цього права в такий спосіб або до такої міри, щоб саму суть права було порушено; ці обмеження *мають відповідати легітимній меті, має бути розумний ступінь домірності* між використаними засобами й поставленими цілями“ [рішення у справі „Мушта проти України“ від 18 листопада 2010 року (заява № 8863/06), § 37]²³.

З огляду на наведене *право на доступ до суду не є абсолютним та може бути обмежене за умови, якщо такі обмеження не порушують саму суть цього права, переслідують легітимну мету, а також за умови забезпечення домірності між використовуваними засобами та легітимною метою, що її прагнуть досягти.*

3. Конституція України щодо *права власності* визначає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (частина перша статті 41); власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству (частина третя статті 13); держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб'єкти права власності рівні перед законом (частина четверта статті 13); ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним (частина четверта статті 41); використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (частина сьома статті 41); виключно законами України визначається правовий режим власності (пункт 7 частини першої статті 92).

3.1. Конституційний Суд України акцентував, що „право власності є *природним правом особи*“²⁴; „в приписові частини першої статті 41 Конституції України визначено *тріаду правомочностей власника: володіння, користування, розпорядження*, які він здійснює щодо певного майна, що йому належить на тій

²¹ Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights/Right to a fair trial (civil limb) (пункти II.A.2.141, II.A.2.144). URL: <http://surl.li/obdkc> (дата звернення: 21 травня 2024 року); абзац сьомий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 21 липня 2021 року № 5-р(II)/2021.

²² URL: <http://surl.li/ojcsx> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

²³ URL: <http://surl.li/ljjyd> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

²⁴ Абзац перший підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022.

чи тій юридичній підставі, тому в розумінні цього припису власність, якою кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися, *стосується майна*²⁵; „правовий режим власності, порядок і умови набуття та припинення права власності, а також права володіння, користування та розпорядження майном <...> визначаються законом”²⁶.

Окрім того, Конституційний Суд України наголосив, що „відповідно до Конституції України та загальновизнаних принципів і норм міжнародного права визнання, дотримання і захист права власності є *обов'язком держави*”²⁷; „держави визначає та рівним чином захищає *всі форми власності*”²⁸; „на виконання вимог частини другої статті 3, частини четвертої статті 13, статті 41, пунктів 1, 7 частини першої статті 92 Конституції України *держави зобов'язана* не лише належним чином унормувати відносини власності, а й, застосовуючи сукупність усіх юридичних засобів, *забезпечити функціонування ефективного механізму здійснення та захисту права власності*, оскільки гарантування особі державою вільного та на власний розсуд здійснення права власності є передумовою реалізації *інших* конституційних прав і свобод людини і громадянина”²⁹; „жодний припис Основного Закону України *не гарантує захисту незаконного та недобросовісного володіння майном, тимчасово набутого внаслідок злочинної або іншої протиправної діяльності*”³⁰.

Розв'язуючи питання щодо обмеження права власності, Конституційний Суд України висловив, зокрема, такі юридичні позиції:

– „конституційний імператив щодо непорушності права приватної власності *скеровано* насамперед на убезпечення власника від протиправного втручання в здійснення ним своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження належним йому майном вільно та на власний розсуд”³¹;

– „право власності *не є абсолютним*, тобто може бути обмежене, однак втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства. При обмеженні права власності в інтересах суспільства *пропорційними* можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів”³²;

– „згідно з Конституцією України, юридичними позиціями Конституційного Суду України, Конвенцією та практикою Європейського суду з прав людини право власності *не є*

²⁵ Абзац одинадцятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 6-р(II)/2022.

²⁶ Абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 листопада 2008 року № 25-рп/2008.

²⁷ Абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2008 року № 24-рп/2008; абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021.

²⁸ Абзац другий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 12 лютого 2002 року № 3-рп/2002; абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021.

²⁹ Абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022.

³⁰ Абзац третій підпункту 5.5 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 червня 2022 року № 1-р/2022.

³¹ Абзац одинадцятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 6-р(II)/2022; абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022.

³² Абзац сьомий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 5 червня 2019 року № 3-р(I)/2019; абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022; абзац четвертий підпункту 5.1 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 6 вересня 2023 року № 6-р(I)/2023.

*абсолютним і може зазнавати обмежень. Однак будь-яке втручання у право власності має ґрунтуватися на законі, мати правомірну мету та бути домірним*³³;

– „згідно з Конституцією України, юридичними позиціями Конституційного Суду України, Конвенцією та практикою Європейського суду з прав людини гарантоване частиною першою статті 41 Конституції України право власності *не є абсолютним і може зазнавати обмежень. Проте будь-яке втручання у право власності має ґрунтуватися на законі, бути спрямованим на досягнення легітимної мети та пропорційним, тобто забезпечувати „справедливий баланс“ між інтересами суспільства і цим правом*“³⁴;

– „при обмеженні права власності в інтересах суспільства *необхідними є не будь-які менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи, а ті з них, які здатні досягти легітимної мети на тому самому якісному рівні*“³⁵.

3.2. За приписами статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном (перше речення абзацу першого); ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права (друге речення абзацу першого); проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів (абзац другий)³⁶.

Конституційний Суд України зауважив, що приписи статті 41 Конституції України щодо права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, щодо заборони протиправного позбавлення права власності *узгіднені* з приписами статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція)³⁷.

Європейський суд з прав людини, застосовуючи припис статті 1 Першого протоколу до Конвенції, у своїх рішеннях послідовно наголошував на тому, що:

– «перша і найважливіша вимога статті 1 Першого протоколу до Конвенції полягає в тому, що *будь-яке втручання державного органу у мирне володіння майном має бути правомірним*: друге речення абзацу першого дозволяє позбавляти майна лише „за умов, визначених законом“, а другий абзац визнає, що *держави мають право контролювати процес користування майном шляхом застосування „законів“*. До того ж, правовладдя, одна із засад демократичного суспільства, притаманна всім статтям Конвенції <...>. Звідси слідує, що питання про те, чи було досягнуто справедливого балансу між вимогами загального інтересу суспільства та потребою захисту фундаментальних прав особи <...> *набуває значення лише після того, як буде встановлено, що втручання, про яке йдеться, відповідало вимозі правомірності і не було свавільним*» [рішення у справах Iatridis v. Greece від 25 березня 1999 року (заява № 31107/96), § 58; Frizen v. Russia від 24 березня 2005 року (заява № 58254/00), § 33]³⁸;

³³ Абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022.

³⁴ Абзац п'ятий підпункту 5.2. пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 6 вересня 2023 року № 6-р(I)/2023.

³⁵ Абзац перший підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 21 липня 2021 року № 3-р(II)/2021.

³⁶ URL: <http://surl.li/hrykr> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

³⁷ Абзац другий пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 6-р(II)/2022; абзац другий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022.

³⁸ URL: <http://surl.li/ttfan>; <http://surl.li/ttfbk> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

– „втручання держави у право мирного володіння майном має відповідати певним критеріям, а саме: воно має відповідати принципів законності й переслідувати правомірну (легітимну) мету за допомогою засобів, які є достатньо домірними (пропорційними) меті, яку мають досягти“ [рішення у справі *Beyeler v. Italy* від 5 січня 2000 року (заява № 33202/96), §§ 108–114]³⁹;

– „щоб відповідати статті 1 Першого протоколу до Конвенції, захід втручання має відповідати трьом умовам: він має бути правомірним (ґрунтуватись на приписі права), переслідувати правомірну мету та забезпечувати справедливий баланс між загальними інтересами суспільства й фундаментальними правами особи“ [рішення у справі *Краєва проти України* від 13 січня 2022 року (заява № 72858/13), § 24]⁴⁰;

– „<...> будь-яке втручання у мирне володіння майном повинно відбуватися з дотриманням *справедливого балансу* між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту фундаментальних прав особи. <...> Необхідного балансу не буде досягнуто, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний і надмірний тягар <...>. Іншими словами, має існувати *розумне співвідношення домірності* між засобами, що їх було застосовано, та метою, яку прагнуть досягти“ [рішення у справі *East/West Alliance Limited v. Ukraine* від 23 січня 2014 року (заява № 19336/04), § 168]⁴¹;

– «захід втручання в право на мирне володіння майном повинен відповідати „справедливому балансу“ між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту фундаментальних прав особи <..>. Зокрема, має бути *розумне співвідношення домірності* між засобами, що їх було застосовано, та метою, яку прагнуть досягти за допомогою будь-яких заходів, вжитих державою, зокрема заходів, що позбавляють особу її майна <...>» [рішення у справі *Scordino v. Italy* (№ 1) від 29 березня 2006 року (заява № 36813/97), § 93]⁴²;

– «<...> незалежно від того, чи становило втручання, про яке йдеться, „позбавлення“ майна, у контексті цієї справи застосовуються однакові принципи. Зокрема, для того, щоб цей захід відповідав Конвенції, він мав бути правомірним і таким, що забезпечує справедливий баланс між суспільними інтересами та інтересами заявника <...>» [рішення у справі *Рисовський проти України* від 20 жовтня 2011 року (заява № 29979/04), § 68]⁴³.

Наведене вказує на те, що *приписи частини другої статті 3, частини четвертої статті 13, статті 41, пунктів 1, 7 частини першої статті 92 Конституції України зобов'язують державу забезпечити функціонування ефективного механізму здійснення та захисту права власності; законодавець зобов'язаний запровадити таке юридичне регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права і не порушувати сутнісний зміст такого права.*

Право власності не є абсолютним і може зазнавати обмежень, однак будь-яке втручання у право власності має ґрунтуватися на законі, мати правомірну мету та бути домірним; цілі обмежень прав людини мають бути істотними, а засоби їх досягнення – обґрунтованими та мінімально обтяжливими для осіб, чий права обмежено; при обмеженні права власності в інтересах суспільства необхідними є не будь-які менш обтяжливі для прав і свобод осіб заходи, а ті з них, які здатні досягти легітимної мети на тому самому якісному рівні.

³⁹ URL: <http://surl.li/tlsue> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁴⁰ URL: <http://surl.li/ttfcf> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁴¹ URL: <http://surl.li/ttfda> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁴² URL: <http://surl.li/ttfdw> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁴³ URL: <http://surl.li/ttfef> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

4. Зазначені конституційні приписи щодо права на судовий захист та права власності розвинуті, конкретизовані й деталізовані, зокрема, у Кодексі, яким унормовано порядок здійснення кримінального провадження.

За Кодексом завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, *охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження*, а також *забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура* (стаття 2).

До загальних засад, яким має відповідати зміст та форма кримінального провадження, що визначені в частині першій статті 7 Кодексу, зокрема, належать *недоторканність права власності* (пункт 9); *забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності* (пункт 17)⁴⁴.

Початковою стадією кримінального провадження визначене *досудове розслідування*, під час якого, зокрема, здійснюється *досудове слідство* (розслідування злочинів)⁴⁵.

Судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час досудового розслідування Кодекс покладає на *слідчого суддю* (пункт 18 частини першої статті 3 Кодексу)⁴⁶.

Згідно з Кодексом слідчий суддя *виришує* у кримінальному провадженні *лише* ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до його повноважень Кодексом (частина третя статті 26); *забезпечує* проведення

⁴⁴ Згідно з приписами частини третьої статті 7 Кодексу зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у частині першій цієї статті, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX¹ Кодексу.

⁴⁵ Зауважимо, що за Кодексом *кримінальне провадження* – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (пункт 10 частини першої статті 3); *досудове розслідування* – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження (пункт 5 частини першої статті 3); *дівання* – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування *кримінальних проступків* (пункт 4 частини першої статті 3, частина перша статті 215); *досудове слідство* – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування *злочинів* (пункт 6 частини першої статті 3, частина перша статті 215).

⁴⁶ URL: <http://surl.li/tixou> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

Слідчий суддя *введений* законодавцем у кримінальне провадження з ухваленням Кодексу. Зі змісту Пояснювальної записки до проекту Кримінального процесуального кодексу України (реєстр. № 9700), ухваленого як Кодекс, випливає, що: введення слідчого судді в кримінальне провадження *обґрунтовано*, зокрема, неналежним судовим контролем щодо застосування у процесі досудового розслідування заходів, які обмежують права людини (пункт 1); проект покликаний „перетворити неухильне дотримання прав людини у ключову ідею всього кримінального процесу, а також забезпечити реальну, а не задекларовану рівність процесуальних можливостей сторін кримінального провадження та *утвердити змагальність процесу*“ (пункт 1); основними завданнями проекту є „встановлення порядку кримінального провадження *на засадах пріоритетності прав і свобод людини*; забезпечення реалізації принципів *змагальності* та рівності сторін обвинувачення і захисту у кримінальному процесі; вдосконалення й оптимізація процедур кримінального провадження та *підвищення оперативності кримінального судочинства*“ (пункт 2); „суттєвому зниженню тривалості кримінального провадження сприятиме також *судовий контроль за здійсненням досудового розслідування, що дасть змогу зекономити час*, пов'язаний із розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування“ (підпункт 6 пункту 3).

досудового розслідування у *розумні строки* (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції) (частина друга статті 28); *ухвалює* судові рішення у формі *ухвали*, яка має відповідати вимогам статей 369, 371–374 Кодексу (частини перша, друга статті 110, частина друга статті 369).

З-поміж іншого слідчий суддя здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб *під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора*, вичерпний перелік яких визначено у частині першій статті 303 Кодексу, за результатами розгляду яких має право ухвалити ухвалу про: скасування рішення слідчого, дізнавача чи прокурора; скасування повідомлення про підозру; зобов'язання припинити дію; зобов'язання вчинити певну дію; відмову у задоволенні скарги (частина друга статті 307 Кодексу).

Порядок оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування встановлено главою 26 „Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування“ розділу III „Досудове розслідування“ Кодексу, яка містить й оспорювані приписи.

Посутнє тлумачення приписів частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу⁴⁷, що оспорує суб'єкт права на конституційну скаргу, з іншими приписами Кодексу, зокрема частиною третьою статті 309, частиною першою статті 310, частиною третьою статті 392, вказує на те, що *Кодекс не встановлює можливості оскарження апеляційним порядком під час досудового розслідування ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 Кодексу, проте закріплює можливість подання заперечень проти такої ухвали під час підготовчого провадження в суді*⁴⁸.

5. Така засада кримінального провадження як недоторканість права власності у розумінні статті 16 Кодексу полягає в тому, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється *лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому цим Кодексом (частина перша); на підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення (частина друга).*

⁴⁷ Стаття 307 має назву „Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування“, розміщена у § 1 „Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування“ (статті 303 – 308) глави 26 розділу III Кодексу та складається з трьох частин.

Стаття 309 має назву „Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування“, розміщена у § 2 „Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування“ (статті 309 – 310) глави 26 розділу III Кодексу та складається з трьох частин.

⁴⁸ Частина третя статті 309 „Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування“ Кодексу: „3. Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді“.

Частина перша статті 310 „Порядок оскарження ухвал слідчого судді“ Кодексу: „1. Оскарження ухвал слідчого судді здійснюється в апеляційному порядку“.

Частина третя статті 392 „Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку“ Кодексу: „3. В апеляційному порядку також можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом“.

Порядок тимчасового вилучення майна внормовано главами 10 „Заходи забезпечення кримінального провадження і підстави їх застосування“ та 16 „Тимчасове вилучення майна“ розділу II „Заходи забезпечення кримінального провадження“ Кодексу.

Тимчасове вилучення майна є заходом забезпечення кримінального провадження, застосування якого має на меті досягнення *дієвості* кримінального провадження (частина перша, пункт 6 частини другої статті 131 Кодексу)⁴⁹.

Відповідно до загальних правил, що визначені статтею 132 Кодексу, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються *на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом* (частина перша), за клопотанням слідчого, дізнавача, прокурора (частина друга)⁵⁰.

Кодекс не містить *переліку* випадків, у яких заходи забезпечення кримінального провадження є застосовними *без ухвали слідчого судді або суду*.

Глава 16 Кодексу, якою безпосередньо внормовано порядок тимчасового вилучення майна, *не встановлює вимог щодо його здійснення на підставі ухвали слідчого судді чи суду*, як, до прикладу, це встановлено для *інших* заходів забезпечення кримінального провадження (привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи)⁵¹, *окрім* виклику слідчим, дізнавачем, прокурором та судового виклику; тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя; затримання особи без ухвали слідчого судді, суду⁵².

Водночас Кодекс визначає *процесуальні дії*, під час здійснення яких може бути тимчасово вилучене майно, а саме: затримання особи, *обшук*, огляд (частина перша, абзац перший частини другої статті 168).

⁴⁹ До осіб, у яких може бути тимчасово вилучено майно, *належать* підозрюваний або особа, у володінні яких перебуває це майно (частина перша статті 167).

Тимчасово вилученим може бути майно *у вигляді* речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони: 1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди; 2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення; 3) є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом; 4) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено (частина друга статті 167 Кодексу).

⁵⁰ Для застосування заходу забезпечення кримінального провадження *слідчий, дізнавач, прокурор мають довести*, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора; 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, дізнавач, прокурор звертається із клопотанням (частина третя статті 132 Кодексу).

Слідчий суддя або суд зобов'язані для оцінки потреб досудового розслідування *врахувати* можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні (частина п'ята статті 132 Кодексу).

⁵¹ Див. частину другу статті 140 (*щодо приво́ду*); частину другу статті 144 (*щодо накладення грошового стягнення*); частину третю статті 152 (*щодо тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом*); частину третю статті 157 (*щодо відсторонення від посади*); частину другу статті 159 (*щодо тимчасового доступу до речей і документів*); частину першу статті 170 та частину п'яту статті 173 (*щодо арешту майна*); § 1 глави 18 (*щодо затримання особи та запобіжних заходів*) Кодексу.

⁵² Див. статті 133 – 135 (*щодо виклику слідчим, дізнавачем, прокурором та судового виклику*); статтю 155¹ (*щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя*); § 2 глави 18 (*щодо затримання особи без ухвали слідчого судді, суду*) Кодексу.

Обшук, як будь-яка інша слідча (розшукова) дія, *спрямований* на отримання (збирання) *доказів* або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні; підставою для його проведення є *ухвала слідчого судді* за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора; *мета* проведення обшуку – виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб; обшук проводиться *в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку* (частина перша статті 223, частини перша, друга, третя статті 234, абзац перший частини п'ятої статті 236 Кодексу)⁵³.

Ухвала про дозвіл на проведення обшуку *надає право* проникнути до житла чи іншого володіння особи; *має містити* з-поміж іншого відомості про речі, документи або осіб, для *виявлення (відшукування)* яких проводиться обшук (частина перша, пункт 6 частини другої статті 235, третє речення частини сьомої статті 236 Кодексу).

Тож ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку *надає дозвіл на втручання у право на недоторканість житла чи до іншого володіння особи*, що гарантоване статтею 30 Конституції України й статтею 13 Кодексу; *не надає дозволу на втручання у право власності*, що гарантоване частиною першою статті 41 Конституції України й статтею 16 Кодексу, а лише *визначає речі*, які підлягають *виявленню (відшукаванню)* під час обшуку.

Право тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження, при проведенні обшуку надано слідчому, прокурору *безпосередньо* приписом першого речення частини сьомої статті 236 Кодексу⁵⁴.

Посутній аналіз наведених приписів Кодексу, на нашу думку, вказує на те, *що ухвала про дозвіл на проведення обшуку не є вмотивованим судовим рішенням для тимчасового вилучення майна в розумінні частини першої статті 16 Кодексу; тимчасове вилучення майна під час обшуку не вимагає наявності окремої ухвали слідчого судді, що не суперечить частині другій статті 16 Кодексу.*

⁵³ Порядок проведення обшуку встановлено статтями 223, 233 – 236 глави 20 „Слідчі (розшукові) дії“ розділу III „Досудове розслідування“ Кодексу.

Підставами для проведення обшуку є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення його мети (частина друга статті 223 Кодексу).

Звертаючись із клопотанням про обшук, *прокурор, слідчий мають довести*, що: 1) було вчинено кримінальне правопорушення; 2) відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; 3) відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи; 5) за встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, а також заходом, пропорційним втручанням в особисте і сімейне життя особи (частина п'ята статті 234 Кодексу).

⁵⁴ За приписами першого речення частини сьомої статті 236 Кодексу при обшуку *слідчий, прокурор має право* проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати документи, *тимчасово вилучати речі*, які мають значення для кримінального провадження.

Слідчий, прокурор, інша вповноважена службова особа *зобов'язані* під час обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після його здійснення *скласти* відповідний протокол, та *надати* його копію особі, у якій вилучено майно, або її представнику. Після тимчасового вилучення майна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити *схоронність* такого майна в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (частини третя, четверта статті 168 Кодексу)⁵⁵.

Наслідком тимчасового вилучення майна є *позбавлення* підозрюваного або особи, у володінні яких перебуває це майно, *можливості володіти, користуватися та розпоряджатися цим майном*, проте тривати таке позбавлення може до *вирішення питання про арешт майна або його повернення, або його спеціальну конфіскацію* в порядку, встановленому законом (частина перша статті 167).

Арешт майна, як і його тимчасове вилучення, є заходом забезпечення кримінального провадження та *має наслідком тимчасове, до скасування у встановленому Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном*, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна; завданням арешту майна є *запобігання* можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження (пункт 7 частини другої статті 131, абзац перший частини першої, перше речення абзацу другого частини першої статті 170 Кодексу)⁵⁶.

Кодекс допускає застосування арешту майна, зокрема, *з метою забезпечення збереження речових доказів* за наявності достатніх підстав

⁵⁵ Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження затверджено постановою Кабінету Міністрів України „Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України“ від 19 листопада 2012 року № 1104 (далі – Постанова № 1104)⁵⁵.

Відповідно до пункту 21 Постанови № 1104 *речові докази у вигляді грошей* (у готівковій формі) у національній валюті України або іноземній валюті *передаються для зберігання*, крім зберігання в індивідуальних сейфах, *уповноваженому банку*, що обслуговує орган, у складі якого функціонує слідчий підрозділ або підрозділ дізнання (далі – уповноважений банк), з їх *описом із зазначенням найменування та номіналу, номерів банкнот, який додається до супровідного листа*; у разі коли гроші (у готівковій формі) у національній валюті України чи іноземній валюті не містять слідів кримінального правопорушення, вони *можуть передаватися* уповноваженому банку без зазначення їх номіналу та номерів банкнот та *зараховуватися на спеціально визначені для цієї мети депозитні рахунки* (далі – депозитний рахунок) або у разі письмової відмови банку *передаватися для зберігання в індивідуальних сейфах уповноваженого банку*.

⁵⁶ Порядок застосування арешту майна встановлено главою 10 „Заходи забезпечення кримінального провадження і підстави їх застосування“ (статті 131 – 132) та главою 17 „Арешт майна“ (статті 170 – 175) розділу II „Заходи забезпечення кримінального провадження“ Кодексу.

З клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду *має право звернутися* прокурор, слідчий за погодженням з прокурором; у разі відмови у задоволенні або часткового задоволенні такого клопотання тимчасово вилучене майно *підлягає негайному поверненню* (частина перша статті 171, частина третя статті 173 Кодексу).

вважати, що воно відповідає критеріям, зазначеним у статті 98 Кодексу (частина друга, абзац перший частини третьої статті 170 Кодексу)⁵⁷.

За приписами частини першої статті 98 Кодексу *речовими доказами* є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Водночас законодавець визначив, що майно, яке є *речовим доказом* та вилучене стороною кримінального провадження, *не підлягає* поверненню володільцю за умови застосування до цього майна таких заходів забезпечення кримінального провадження як *тимчасовий доступ до речей і документів* або *арешт майна* (частина перша статті 100 Кодексу).

Тож Кодекс *не допускає* утримання майна, яке є *речовим доказом*, стороною кримінального провадження, яка його тимчасово вилучила, *на підставі ухвали суду про дозвіл на проведення обшуку*.

Порядок повернення тимчасово вилученого майна визначено частиною першою статті 169 Кодексу, за приписами якої *тимчасово вилучене майно підлягає поверненню особі, у якої воно вилучене*:

- 1) за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним;
- 2) за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна;
- 3) у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 171, частиною шостою статті 173 Кодексу;
- 4) у разі скасування арешту;
- 5) за вироком суду в кримінальному провадженні щодо кримінального проступку.

З приписів Кодексу випливає, що тимчасово вилучене під час обшуку майно *підлягає негайному поверненню особі, у якої його вилучено, якщо клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна подано пізніше 48 годин* після вилучення майна (абзац другий частини п'ятої статті 171), або якщо ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна ухвалено *пізніше сімдесяти двох годин* із дня знаходження до суду клопотання (частина шоста статті 173)⁵⁸.

Установивши *мінімально можливі строки* для звернення слідчого, прокурора з клопотанням про арешт тимчасово вилученого під час обшуку майна, а також для ухвалення ухвали за результатами розгляду цього

⁵⁷ За приписами частини другої статті 170 Кодексу арешт майна допускається з метою забезпечення: 1) збереження речових доказів; 2) спеціальної конфіскації; 3) конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; 4) відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

⁵⁸ Відповідно до частини п'ятої статті 171 Кодексу клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано *не пізніше* наступного робочого дня після вилучення майна, *інакше* майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено; у разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої статтею 235 Кодексу, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором *протягом 48 годин* після вилучення майна, *інакше* майно має бути негайно повернуто особі, в якої його було вилучено.

Частину шостою статті 173 Кодексу встановлено, що ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя, суд постановляє *не пізніше сімдесяти двох годин* із дня знаходження до суду клопотання, *інакше* таке майно повертається особі, у якої його було вилучено.

клопотання, законодавець, вочевидь, намагався уникнути надмірного втручання у право власності особи, у якої майно вилучене без судового рішення.

Отже, тимчасове вилучення майна під час обшуку є заходом забезпечення кримінального провадження, застосування якого має на меті забезпечення дієвості кримінального провадження.

Тимчасове вилучення майна під час обшуку є втручанням у право власності особи, у якої воно вилучене, наслідком якого є позбавлення цієї особи можливості володіти, користуватися та розпоряджатися цим майном.

Ухвала про дозвіл на проведення обшуку не є вмотивованим судовим рішенням для тимчасового вилучення майна в розумінні частини першої статті 16 Кодексу, якою встановлено таку засаду кримінального провадження як недоторканість права власності.

Кодекс допускає тимчасове вилучення майна під час обшуку без судового рішення до вирішення питання про арешт цього майна.

Кодекс не допускає утримання майна, яке є речовим доказом, стороною кримінального провадження, яка його тимчасово вилучила, на підставі ухвали суду про дозвіл на проведення обшуку.

Якщо слідчий, прокурор не подав клопотання про арешт тимчасово вилученого майна протягом 48 годин після його вилучення або ухвала про арешт тимчасово вилученого майна ухвалена пізніше сімдесяти двох годин із дня знаходження до суду клопотання, тимчасово вилучене під час обшуку майно підлягає негайному поверненню особі, у якої його вилучено.

6. За результатами розгляду скарги Гудиренка С.В. на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна під час обшуку, слідчий суддя ухвалою відмовив у її задоволенні через ненадання належного підтвердження наявності (відсутності) ухвали про накладення арешту на майно та підтвердження належності майна саме скаргнику; відсутність у матеріалах справи копії протоколу обшуку та постанови про визнання вилученого майна речовими доказами, що позбавляє можливості переконатися у вилученні майна за місцем проживання скаргника, посилаючись на принцип змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими Кодексом, та принцип диспозитивності, відповідно до якого сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених Кодексом, а слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень Кодексом.

Зауважимо, що Гудиренко С.В. на підтвердження обставин, зазначених у скарзі на бездіяльність слідчого, долучив до цієї скарги копії відповідних листів Генеральної прокуратури України та Київської місцевої прокуратури, проте ухвала слідчого судді не містить їх оцінки⁵⁹.

⁵⁹ Див. скаргу на бездіяльність слідчого та ухвалу слідчого судді від 8 лютого 2023 року, копії яких долучені до конституційної скарги. Також зазначимо, що копії зазначених листів до конституційної скарги не долучені.

Як акцентував Гудиренко С.В. у конституційній скарзі, він надав суду *наявні* у нього докази, проте *не зазначив* причини відсутності у нього документів, про які йдеться в ухвалі слідчого судді, та чи намагався він та яким чином отримати ці документи⁶⁰.

Зі змісту скарги на бездіяльність слідчого випливає, що Гудиренко С.В. має статус *особи, права та законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування*⁶¹.

У розумінні Кодексу *інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування*, – це особа, стосовно якої (в тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені Кодексом; така особа *є учасником та не є стороною кримінального провадження* (пункти 16¹, 19, 25 частини першої статті 3).

Відповідно до приписів частини першої статті 3 Кодексу:

а) *сторони кримінального провадження* – з боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; з боку захисту: *підозрюваний*, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, *обвинувачений* (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (пункт 19);

б) *учасники кримінального провадження* – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, *інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування*, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, у тому числі викривач, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник (пункт 25).

За Кодексом *право одержувати копії процесуальних документів має підозрюваний, обвинувачений* (пункт 15 частину четвертої статті 42); тимчасовий доступ до речей і документів *може бути наданий стороні кримінального провадження* (абзац перший частини першої статті 159).

Тож зважаючи на процесуальний статус Гудиренка С.В. у кримінальному провадженні, він *не має* зазначених прав, що надані сторонам кримінального провадження.

Отримання процесуальних документів за допомогою адвоката теж ускладнено, позаяк надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом, а за Кодексом *захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює* (частина четверта статті 24 Закону України „Про адвокатуру

⁶⁰ Див. абзац другий на стор. 1 конституційної скарги.

⁶¹ Див. стор. 1 скарги на бездіяльність слідчого, копія якої долучена до конституційної скарги.

Також зазначимо, що таку особу *введено* у кримінальне провадження Законом України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування“ від 16 листопада 2017 року № 2213–VIII, який набрав чинності 07 грудня 2017 року.

та адвокатську діяльність“ від 5 липня 2012 року № 5076–VI⁶²; частина четверта статті 46 Кодексу).

Також зазначимо, що обшук за адресою проживання Гудиренка С.В., у результаті якого у нього виявлені та вилучені грошові кошти, *проведено 13 травня 2015 року*. Кодекс у редакції станом на цю дату *не зобов'язував* слідчого, прокурора, іншу вповноважену службову особу *надати копію протоколу обшуку* особі, у якої вилучено майно, або її представнику, як це передбачено приписами частини третьої статті 168 *чинної* редакції Кодексу.

Такий обов'язок запроваджено Законом України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку тимчасового вилучення майна та проведення обшуку“ від 13 травня 2015 року № 394–VIII (далі – Закон № 394)⁶³, що *набрав чинності 06 червня 2015 року*.

Відповідно до Пояснювальної записки до проекту Закону України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку тимчасового вилучення майна та проведення обшуку“ (реєстр. № 2181), ухваленого як Закон № 394, попередня редакція Кодексу *надавала* особі, у якої під час обшуку і виїмки було вилучено предмети, можливість отримати документальне підтвердження факту такого вилучення; обов'язок слідчого надати такий особі копію протоколу обшуку і виїмки *забезпечував* цій особі можливість скористатися своїми правами щодо оскарження дій слідчого у разі незаконного проведення обшуку та вилучення майна; чинна редакція Кодексу *не містить* такого обов'язку слідчого, що *ускладнює* оскарження його незаконних дій та повернення вилученого майна, оскільки особа, не маючи документального підтвердження факту проведення обшуку та вилучення майна, позбавлена можливості довести незаконність такого вилучення у судовому порядку; користуючись „законодавчою невизначеністю“ *слідчі відмовляються* надавати копію протоколів, якими зафіксовано факт проведення обшуку та/або тимчасове вилучення в особи майна (пункт 1); законопроект *покликає* унормувати питання дотримання завдань кримінального провадження, встановлених статтею 2 Кодексу, зокрема, *щодо охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження* (пункт 2)⁶⁴.

Тож можемо припустити, що Гудиренко С.В. не отримав під час обшуку копію протоколу обшуку через наявне на той час юридичне врегулювання порядку проведення обшуку.

Окрім того, зауважимо, що відомості досудового розслідування можна розголошувати *лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим* (частина перша статті 222 Кодексу).

Також вважаємо за потрібне звернути увагу на те, що Кодекс *не встановлює вимог до змісту скарги* на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування, *та її обґрунтування*, визначаючи *лише* строки подання скарги (стаття 304 Кодексу), а також *обов'язку* слідчого, прокурора надати свою позицію та її обґрунтування⁶⁵.

З ухвали слідчого судді від 08 лютого 2023 року випливає, що скарга Гудиренка С.В. розглянута у відсутності уповноважених осіб органу досудового розслідування.

⁶² URL: <http://surl.li/tudaw> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁶³ URL: <http://surl.li/tnxnc> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁶⁴ URL: <http://surl.li/tnxuf> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁶⁵ Відповідно до частини першої статті 304 Кодексу скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, передбачені частиною першою статті 303 цього Кодексу, можуть бути подані особою *протягом десяти днів* з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого, дізнавача чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Тож фактично скарга розглянута слідчим суддею за матеріалами самої скарги, не беручи до уваги процесуальний статус Гудиренка С.В., який не дозволяє йому отримати всі процесуальні документи, необхідні для належного розгляду скарги, та за відсутності позиції уповноважених осіб органу досудового розслідування щодо вимог скарги й обґрунтування цієї позиції.

Наведене викликає сумніви у запровадженні законодавцем належної правової процедури для учасників кримінального провадження, як того вимагають приписи частини першої статті 2 Кодексу, та створенні належних умов для утвердження принципу змагальності судового процесу під час нормативного врегулювання порядку звернення зі скаргами на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування та їх судового розгляду.

7. Аналіз *інших* судових рішень у кримінальному провадженні у справі Гудиренка С.В., які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, вказує на те, що адвокат Гудиренка С.В. звертався до слідчого судді з клопотанням про закриття кримінального провадження та зобов'язання вчинити дії (повернути грошові кошти)⁶⁶ та *скаргою* на бездіяльність уповноважених службових осіб органу досудового розслідування, що полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна, у задоволенні яких відмовлено⁶⁷.

Зі змісту цих ухвал випливає, що, на думку слідчих суддів, з огляду на приписи частини сьомої статті 236 Кодексу, тимчасово вилученим майном є *лише* майно (речі), яке *не входить* до переліку, щодо якого надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку; майно, яке *входить* до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, *не є тимчасово вилученим майном та не потребує накладення арешту*.

Таку позицію свого часу висловив і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ⁶⁸.

Судова практика свідчить про наявність відмінної від зазначеної позиції, зокрема:

– навіть якщо ухвалою слідчого судді про обшук надано дозвіл на вилучення певного майна, *це не звільняє слідчого від обов'язку звернутися до слідчого судді з клопотанням про арешт майна* для перевірки наявності підстав для обмеження власника майна у його конституційному праві володіти, користуватися та розпоряджатися майном⁶⁹;

– статус тимчасово вилученого майна *набуває усе майно, вилучене під час обшуку, незалежно від того чи надавався слідчим суддею дозвіл на його відшукання*, оскільки фактично відбувається обмеження права особи щодо можливості володіти, користуватися та розпоряджатися усім майном, яке вилучається; внаслідок арешту майна на підставі судового

⁶⁶ Див. ухвалу слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 18 листопада 2021 року у справі № 757/47091/21-к. URL: <http://surl.li/tuedf> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁶⁷ Див. ухвалу слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 28 березня 2024 року у справі № 757/11675/24-к. URL: <http://surl.li/tuekz> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁶⁸ Див. підпункт 1.1. пункту 1 Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ „Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування“ від 12 січня 2017 року № 9-49/0/4-17. URL: <http://surl.li/tufug> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁶⁹ Див. ухвалу слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 23 вересня 2021 року у справі № 759/20261/21. URL: <http://surl.li/tufzr> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

рішення правовий режим вилученого майна із режиму „тимчасово вилучене майно“ *трансформується* у „арештоване майно“ із відповідною правовою підставою, визначеною частиною другою статті 170 Кодексу (як *речовий доказ*, предмет спеціальної конфіскації, конфіскації або майно, що може бути предметом відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення)⁷⁰.

За приписами частини сьомої статті 236 Кодексу при обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати документи, *тимчасово вилучати речі*, які мають значення для кримінального провадження (перше речення); предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження (друге речення); вилучені речі та документи, які *не входять* до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, *вважаються тимчасово вилученим майном* (третє речення).

Наявність у першому реченні наведеної процесуальної норми словосполучи „*тимчасово вилучати речі*“ вказує на те, що під час обшуку є можливим *лише тимчасово* вилучати речі, проте припис третього речення *не узгіднено* з приписом першого речення.

Припис першого речення частини сьомої статті 236 Кодексу мав таку *первинну* редакцію: „При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і *вилучати речі і документи*, які мають значення для кримінального провадження“⁷¹, тобто взагалі не містив слова „*тимчасово*“.

Законом України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні“ від 10 листопада 2015 року № 769–VIII (далі – Закон № 769), що *набрав чинності 11 грудня 2015 року*, у першому реченні цієї процесуальної норми слова „*речі і документи*“ замінено словами „*документи, тимчасово вилучати речі*“⁷².

Крім того, цим Законом аналогічні зміни внесені до абзацу першого частини дев'ятої статті 236 Кодексу, який з урахуванням змін має таку редакцію: „Другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та *тимчасово вилучених речей* (за наявності) вручається особі, у якої проведено обшук, а в разі її відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або його представникові“.

Відповідно до Пояснювальної записки до проекту Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні (реєстр. № 2540а), ухваленого як Закон № 769, „з метою *чіткого визначення процесуального статусу майна, вилученого під час обшуку, пропонується наділити його статусом тимчасово вилученого, надавши при цьому стороні обвинувачення збільшений, у порівнянні з іншими випадками*

⁷⁰ Див. ухвалу Колегії суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду України від 04 серпня 2022 року у справі № 991/2493/22. URL: <http://surl.li/tufzr> (дата звернення: 21 травня 2024 року). URL: <http://surl.li/tufzr> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁷¹ URL: <http://surl.li/toaar> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁷² URL: <http://surl.li/tuudh> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

тимчасового вилучення, строк для звернення до суду з клопотанням про накладення арешту. Вказане дозволить заінтересованим особам відстоювати своє право користування та розпорядження майном, вилученим у ході обшуку“ (пункт 1 „Обґрунтування необхідності прийняття акта“)⁷³.

З огляду на Пояснювальну записку, законодавець, запроваджуючи ці зміни, мав намір надати статус тимчасово вилученого майна усьому майну, що вилучене під час обшуку.

Також зауважимо, що проектом Закону України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо посилення захисту права власності після проведення обшуку під час досудового розслідування“ (реєстр. № 3454 від 08 травня 2020 року) було запропоновано виключити третє речення частини сьомої статті 236 Кодексу, однак проєкт відкликано⁷⁴.

У Пояснювальній записці до цього законопроєкту, зокрема, зазначено, що за наявною практикою слідчі або прокурори вилучають під час обшуків майно, але далі не звертаються до суду з клопотанням про його арешт, оскільки не вважають тимчасово вилученим, посиляючись на частину 7 статті 236 Кодексу; власники чи інші володільці вилученого майна подають слідчому судді скарги на бездіяльність слідчого та прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна, відповідно до частини першої статті 303 Кодексу; судова практика свідчить про те, що дуже часто слідчі судді відмовляють у задоволенні таких скарг, оскільки не вважають вилучене під час обшуку майно, якщо воно зазначене в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, тимчасово вилученим; у разі такої відмови власник майна позбавлений можливості судового захисту свого права власності, оскільки оскаржити можна лише ухвалу про арешт майна; значна кількість кримінальних проваджень не має наслідком судовий розгляд обвинувальних актів та не у всіх кримінальних провадженнях особам повідомляють про підозру; за відсутності арешту вилученого під час обшуку майна „власник не зможе його повернути інакше, ніж з волі слідчого або прокурора“.

Посутній аналіз приписів частини сьомої статті 236 Кодексу з іншими приписами Кодексу, якими встановлено порядок тимчасового вилучення майна, на нашу думку, вказує на те, що *все майно, яке вилучене під час обшуку, є тимчасово вилученим майном, окрім майна, яке вилучене з обігу, та потребує накладення арешту відповідно до вимог Кодексу або негайного повернення особі, у якої воно вилучене.*

8. Як зазначено, приписи пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України гарантують право на апеляційний перегляд справи.

Законодавець у розвиток цих приписів визначив однією із загальних засад кримінального провадження *забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності* (пункт 17 частини першої статті 7 Кодексу) та розкриваючи зміст цієї засади у статті 24 Кодексу, зокрема, зазначив, що *гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому цим Кодексом, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді (частина друга).*

Тобто цим приписом, зокрема, гарантовано *право на перегляд судом вищого рівня ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи.*

Постає питання, чи слід вважати ухвалу слідчого судді ухвалою суду в розумінні частини другої статті 24 Кодексу.

⁷³ URL: <http://surl.li/toaeo> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁷⁴ URL: <http://surl.li/toblt> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

Відповідно до приписів статті 369 Кодексу судовими рішеннями є *вирок*, у якому суд розв'язує звинувачення по суті (частина перша), та *ухвала*, у якій *слідчий суддя*, суд розв'язує інші питання (частина друга), тобто у цій нормі *розмежовано* ухвали слідчого судді та ухвали суду.

Буквальне тлумачення цих приписів, на нашу думку, вказує на те, що термін „ухвали суду“ у розумінні частини другої статті 24 Кодексу *не охоплює* ухвали слідчого судді.

Унормовуючи в оспорюваних приписах Кодексу питання щодо оскарження ухвал слідчого судді, законодавець на власний розсуд *встановив заборону на оскарження апеляційним порядком* ухвал слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого під час обшуку майна.

З огляду на те, що приписами пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України гарантовано право на апеляційний перегляд *справи*, тобто судового рішення, яким справа вирішується по суті, ухвала слідчого судді про відмову у задоволенні скарги *не є судовим рішенням по суті кримінальної справи*, а є судовим рішенням, яким вирішується питання щодо бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування, *законодавець*, встановивши оспорюваними приписами Кодексу заборону щодо апеляційного оскарження такої ухвали, *діяв у межах конституційних повноважень*.

Водночас зауважимо, що за юридичною позицією Конституційного Суду України обмеження або заборона оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті, *не можуть бути свавільними, а мають застосовуватися з легітимною метою, бути домірними (пропорційними) та обґрунтованими, не повинні порушувати сутність конституційного права особи на судовий захист*⁷⁵.

Як встановлено під час цього дослідження, тимчасове вилучення майна під час обшуку *має наслідком* позбавлення особи, у володінні якої перебуває це майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися цим майном (частина перша статті 167 Кодексу).

Тож тимчасове вилучення майна під час обшуку *є втручанням* у гарантоване на конституційному рівні право власності особи, наслідком якого є позбавлення *усієї триади* правомочностей, що охоплює право власності.

8.1. Конституційний Суд України, здійснивши системний аналіз приписів частини третьої статті 124, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, зазначив, що ці конституційні приписи *спрямовані* на забезпечення розумних строків розгляду справи судом (пункт 7 частини другої статті 129 Основного Закону України), оскільки апеляційний перегляд будь-якого процесуального судового рішення, яким не вирішується справа по суті, *приведе* до затягування судового процесу, а отже, і до порушення розумних строків

⁷⁵ Абзац десятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020. Додатково див. підпункт 2.2 пункту 2 розділу II цього Висновку.

розгляду та вирішення по суті справи судом, що *нівелює* зміст права на доступ до правосуддя⁷⁶.

З огляду на цю юридичну позицію Конституційного Суду України, а також Пояснювальну записку до проєкту Кримінального процесуального кодексу України (реєстр. № 9700), ухваленого як Кодекс, відповідно до якої одним з основних завдань проєкту є *„підвищення оперативності кримінального судочинства“* (пункт 2), вважаємо можливим припустити, що *метою* запровадження законодавчої заборони оскарження ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого під час обшуку майна, є *унеможливлення* зловживання правом на апеляційне оскарження судового рішення та затягування судового процесу, яка у цілому є *правомірною (легітимною)*.

8.2. Законодавець, запровадивши тимчасове вилучення майна, *надав право* слідчому, прокурору здійснювати тимчасове вилучення майна під час обшуку *безпосередньо* на підставі приписів Кодексу (перше речення частини сьомої статті 236 Кодексу), тобто *без судового рішення*, під час ухвалення якого слідчий суддя *міг би здійснити попередній судовий контроль* за дотриманням прав особи під час застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, а також *встановив* можливість оскарження бездіяльності слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого під час обшуку майна (пункт 1 частини першої статті 303 Кодексу).

Зважаючи на надані слідчому судді *повноваження* щодо здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування *зادля* вирішення загальних завдань кримінального провадження, *розгляд* слідчим суддею скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого під час обшуку майна, *має на меті* захистити права особи, у якій майно вилучено під час обшуку та не повернуто відповідно до вимог Кодексу.

За результатами розгляду такої скарги слідчий суддя *має право ухвалити* або ухвалу про зобов'язання слідчого, прокурора повернути тимчасово вилучене під час обшуку майно, або про відмову у задоволенні скарги (пункти 3, 4 частини другої статті 307 Кодексу).

Установивши заборону на оскарження ухвали про відмову у задоволенні скарги апеляційним порядком, законодавець запровадив можливість *подання заперечень* проти такої ухвали під час підготовчого провадження в суді (частина третя статті 309 Кодексу).

Аналіз приписів частини третьої статті 309 Кодексу вказує на те, що ці приписи фактично *відкладають* перевірку законності, обґрунтованості та вмотивованості ухвали слідчого судді зі стадії досудового розслідування на підготовче провадження судового провадження у першій інстанції.

⁷⁶ Абзац шостий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020.

Порядок підготовчого провадження, який унормовано главою 27 „Підготовче провадження“ розділу IV „Судове провадження у першій інстанції“ Кодексу, свідчить про таке.

Приписи частини третьої статті 314 Кодексу, якими визначений перелік рішень, що має право ухвалити суд у підготовчому судовому засіданні, *не містять* рішення щодо заперечень на ухвали слідчого судді⁷⁷.

Зі змісту частини другої статті 315 Кодексу, що визначає перелік питань, які суд має право вирішувати під час підготовки до судового розгляду, впливає, що в цьому переліку *відсутнє* питання щодо заперечень на ухвали слідчого судді, водночас цей перелік *закріплює* можливість вчинення інших дій, необхідних для підготовки до судового розгляду (пункт 5)⁷⁸.

Серед учасників підготовчого судового засідання, перелік яких визначений абзацом першим частини другої статті 314 Кодексу, *відсутні* володілець тимчасово вилученого майна та інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, які відповідно до пункту 1 частини першої статті 303 Кодексу мають право звертатися до слідчого судді зі скаргами на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, та подавати заперечення проти ухвал слідчого судді за результатами розгляду таких скарг⁷⁹.

Також зауважимо, що Кодекс *не встановлює* порядку розгляду заперечень на підготовчому провадженні та ухвалення рішень за результатами такого розгляду. Постає питання, чи має суд повноваження під час підготовчого провадження вчиняти дії та ухвалювати рішення, які можуть призвести до виправлення порушення прав, свобод та законних інтересів особи, спричиненого втручанням з боку органів досудового розслідування або прокурора.

⁷⁷ Згідно з частиною третьою статті 314 Кодексу суд у підготовчому судовому засіданні має право прийняти такі рішення: 1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468-475 цього Кодексу; 2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 5-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 цього Кодексу; 3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу; 4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження; 5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; 6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

⁷⁸ Відповідно до частини другої статті 315 Кодексу з метою підготовки до судового розгляду суд: 1) визначає дату та місце проведення судового розгляду; 2) з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд; 3) з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; 4) розглядає клопотання учасників судового провадження про: здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту; витребування певних речей чи документів; здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні; 5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

⁷⁹ За приписами абзацу першого частини другої статті 314 Кодексу підготовче судове засідання *відбувається за участю* обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом для судового розгляду. Після виконання вимог, передбачених статтями 342-345 цього Кодексу, головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку щодо можливості призначення судового розгляду.

Верховний Суд в одній із постанов зазначив, що законодавець, обмеживши право на апеляційне оскарження певних ухвал слідчого судді під час досудового розслідування, передбачив *інший механізм* висловлення незгоди із рішеннями слідчого судді; за приписами частини третьої статті 309 Кодексу на ухвали слідчого судді, які не оскаржуються під час досудового розслідування, можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження в суді; суд, отримавши такі заперечення, *має їх розглянути під час підготовчого провадження або під час судового розгляду, залежно від характеру поставленого питання, і прийняти вмотивоване рішення* (пункт 23)⁸⁰.

Тож відповідно до цієї правової позиції розгляд заперечень на ухвалу слідчого судді може бути відкладено *не лише* до підготовчого провадження, а й до судового розгляду.

Відсутність належного механізму реалізації приписів частини третьої статті 309 Кодексу *може призводити* до тривалого утримання органами досудового розслідування тимчасово вилученого під час обшуку майна без *судового рішення* та порушення права власності особи, у якої таке майно вилучене. Так у справі Гудиренка С.В. після проведення обшуку та вилучення майна сплинуло понад дев'яти років.

Конституційний Суд України, ухвалюючи Рішення у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора, зазначив, що унеможливлення розгляду судом скарги на постанову про порушення кримінальної справи щодо певної особи на стадії досудового слідства, *відкладення її перевірки судом на стадію попереднього розгляду кримінальної справи або на стадію розгляду її по суті, відстрочка судового контролю обмежують конституційне право людини на судовий захист*, який є гарантією всіх прав і свобод людини і громадянина⁸¹.

Проте в іншій справі, розглядаючи питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 Кодексу, Конституційний Суд України зауважив, що законодавча заборона *не позбавляє* підозрюваного, обвинуваченого права на судовий захист, оскільки положення Кодексу не тільки встановлюють судовий контроль за дотриманням його прав і свобод під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу, продовження строку дії або зміну запобіжного заходу, а й *передбачають інший механізм судового захисту*, яким підозрюваний, обвинувачений може скористатися, – можливість подання заперечень проти ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу під час підготовчого провадження в суді. До того ж дія ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу безпосередньо залежить, зокрема, від факту припинення протиправної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, адже така ухвала втрачає законну силу з моменту з'явлення підозрюваного,

⁸⁰ Див. постанову колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 6 червня 2023 року у справі № 489/6721/21. URL: <http://surl.li/tvqtu> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁸¹ Абзац дев'ятий пункту 9 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003.

обвинуваченого до слідчого судді, суду (пункти 1, 2¹ частини третьої статті 190 Кодексу)⁸².

Тож у цій справі Конституційний Суд України визнав *дієвим* механізм розгляду заперечень на ухвалу слідчого судді під час підготовчого провадження з огляду на обставини цієї справи.

Європейський суд із прав людини у справі „Зосимов проти України“ від 07 липня 2016 року (Заява № 4322/06) зазначив таке: у різних попередніх рішеннях Суд доходив до висновку, що зберігання майна в якості речових доказів у кримінальному провадженні *може бути необхідним* в інтересах належного відправлення судочинства, що є легітимною метою в «загальних інтересах» суспільства; при цьому *має існувати* розумне пропорційне співвідношення між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягти будь-якими заходами, що застосовуються державою, у тому числі тими, що призначені для здійснення контролю за користуванням майном особи; ця вимога виражена у визначенні „справедливого балансу“ між загальним інтересом суспільства та захистом основних прав конкретної особи; з наявних матеріалів вбачається, що для того, щоб повернути своє майно, заявник мав чекати *вирішення кримінального провадження, в рамках якого воно зберігалось, та яке, по суті, залишалось без руху без жодних перспектив прогресу понад чотирьох років* на дату подання цієї заяви до Суду; національне законодавство, розтлумачене компетентними судовими органами, *не надавало* заявнику будь-яких засобів юридичного захисту для оскарження необхідності такого зберігання або на початковому етапі (наприклад, зберігання великої кількості пустих оптичних дисків), або зі впливом строку давності (наприклад, на підставі того, що провадження залишалось без руху, і що з вилученими речами не проводилося жодних слідчих дій); суд *дійшов висновку, що заявник не міг контролювати втручання та тривале зберігання його майна шляхом звернення до незалежного органу з метою своєчасної оцінки законності та пропорційності й надання йому необхідних процесуальних гарантій (§§ 76–78)*⁸³.

Наведене, на нашу думку, свідчить про те, що встановлений Кодексом механізм розгляду заперечень на ухвали слідчого судді під час підготовчого провадження не є дієвим механізмом судового захисту.

8.3. Розглядаючи справу щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини третьої статті 307, частини третьої статті 309 Кодексу, Конституційний Суд України зауважив, що встановлений законодавцем обсяг судового захисту стосовно оцінки *бездіяльності* уповноважених державних органів має забезпечити ефективність судового контролю, який має бути забезпечено під час розгляду відповідних питань *хоча б у двох судових інстанціях*⁸⁴.

⁸² Абзаци сьомий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020.

⁸³ URL: <http://surl.li/tvryk> (дата звернення: 21 травня 2024 року).

⁸⁴ Абзац третій пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020.

Також Конституційний Суд України наголосив, що у державі, керованій правовладдям, юридичний механізм здійснення права на апеляційний перегляд справи має забезпечувати дієвість права особи на судовий захист та спроможність запобігати негативним для особи наслідкам можливої судової помилки суду першої інстанції; законодавець, щоб не чинити свавільно під час установлення обмежень або заборон на оскарження апеляційним порядком окремих процесуальних судових рішень (ухвал), повинен, зокрема, *враховувати юридичні наслідки*, що настають для особи в результаті ухвалення судового рішення (ухвали), наявність інших, установлених процесуальним законом, дієвих механізмів захисту та поновлення порушених прав і свобод особи⁸⁵.

Законодавець, установивши в оспорюваних приписах Кодексу заборону на оскарження апеляційним порядком ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого під час обшуку майна, *не врахував юридичні наслідки*, що настають в результаті ухвалення такого судового рішення для особи, у якої вилучено майно, зокрема тривале втручання у конституційне право власності такої особи без судового рішення, *не запровадив дієвих механізмів судового захисту*, що дозволяють виправити можливу помилку слідчого судді та, як наслідок, поновити права особи, у якої вилучено майно, якщо їх порушено, а тому *не забезпечив* справедливого балансу між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту основоположних прав людини, що не забезпечує дотримання принципу домірності та нівелює сутність конституційного права такої особи на судовий захист.

З огляду на це, на нашу думку, *приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу мають ознаки невідповідності приписам частини другої статті 3, частини першої статті 8, частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України.*

Зважаючи на те, що оспорювані приписи Кодексу встановлюють порядок оскарження ухвал слідчого судді та безпосередньо не вносять питання права власності, на нашу думку, *відсутні ознаки невідповідності приписів частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу приписам частини першої статті 41 Конституції України.*

Проведений аналіз приписів частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу *не виявив ознак їх невідповідності приписам частини першої статті 3, частин другої, третьої статті 8, статей 9, 19, 22, частин другої – шостої статті 41, статті 64 Конституції України.*

ВИСНОВОК

В аспекті питань, порушених у конституційній скарзі, приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу не відповідають приписам частини другої статті 3, частини першої статті 8,

⁸⁵ Абзац другий підпункту 4.3.2 підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023.

частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України в тім, що унеможливляють оскарження апеляційним порядком ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги володільця тимчасово вилученого майна та іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого під час обшуку майна.

В аспекті питань, порушених у конституційній скарзі, ознак невідповідності приписів частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу приписам частини першої статті 3, частин другої, третьої статті 8, статей 9, 19, 22, 41, 64 Конституції України не виявлено.

**Заступник керівника
Правового департаменту –
керівник управління опрацювання
конституційних скарг**

Вячеслав ГЕРГЕЛІЙНИК

Виконавець:
головний консультант

Лариса СИНЕЛЬНИК (тел.12-67)

Контроль:
заступник керівника управління –
завідувач відділу юридичного супроводження
розгляду конституційних скарг

Любов УШАКОВА (тел.10-95)